فصلنامه پژوهش های مدیریت در جهان اسلام
شماره مجوز: ۸۵۴۹۵ شماره استاندارد بین المللی: ۶۰۹۴-۲۶۷۶ شماره نوزدهم (تابستان ۱۴۰۳)

ارتباطات و نسل چهارم حقوق بشر

(تاریخ ارسال ۱۴۰۳/۰۴/۱۹ تاریخ پذیرش ۱۴۰۳/۰۶/۲۵)

نازیلا بدرخانی[1]

کارشناس ارشد حقوق عمومی

چکیده

حقوق بشر را می توان به گونه های مختلف و متفاوتی دسته بندی و طبقه بندی کرد. رایج ترین آن در سطح بین المللی، شیوه ای از طبقه بندی است که حقوق بشر را به حقوق مدنی، سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و حقوق فرهنگی تقسیم بندی کرده است. «حق ارتباطات» به عنوان بارزترین تعریف از نسل چهارم حقوق بشر گفتمانی نوین و ایده ای جدید در «عصر اطلاعات» محسوب می شود. یکی از واقعیت های مهم جامعه امروزی موضوع حق ارتباط است که حقوقدان موظف به بررسی برای شناسایی این حق و تعیین قلمرو حقوقی آن همگام و همراه با تحولات زمان می باشد.

واژگان کلیدی: حق ارتباطات، حقوق بشر، نسل چهارم

بخش اول: حق بر ارتباط در مباحث نظری

در تحولات نوین جوامع بشری، «حق ارتباطات» به عنوان نسل چهارم حقوق بشر گفتمانی نوین و ایده ای جدید در «عصر اطلاعات» محسوب می شود. اهمیت این نسل از حقوق بشر تا آنجاست که کارشناسان تاکید دارند که امروزه تحقق حقوقی مهمی چون حق حیات یا حق تعیین سرنوشت بدون برخورداری از حق ارتباطات به طور کامل میسر نیست، نظر به ظهور ابزارهای نوین ارتباط جمعی در دنیای کنونی و تمایل بیش از پیش دکترین حقوق بشری کشورهای پیشرفته به تحقق این نسل از حقوق بشر، دراین فصل تلاش شده تا با تبین مبانی و جایگاه «حق ارتباط» در عصر حاضر، به بررسی زمینه های تحقق نسل چهارم حقوق بشر در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز، توجه شود.

بخش دوم: تاریخچه حق ارتباط در حقوق بین الملل بشر

ارتباط پایه و اساس تشکیل تمدن ها و فرهنگ ها است. در زمان های دور انسان ها از طریق برقراری ارتباط با یکدیگر به تبادل افکار و اندیشه های خود اقدام و بدین ترتیب پایه های فرهنگ و تمدن جوامع بشری را ایجاد کردند. در تداوم این روند، انسان ها برای برقراری ارتباط با یکدیگر به راه های گوناگونی متوسل شدند و وسایل ارتباطی گوناگون را ابداع کردند. با پیشرفت جوامع و تمدن ها، راه های برقراری ارتباط بین انسان ها و ابزارهای ارتباطی نیز تحولات بسیاری یافت. اختراع زبان، خط، چاپ، تلگراف، تلفن و وسایل ارتباط جمعی همانند مطبوعات، سینما، رادیو و تلویزیون سیر تحول و ابزارهای برقراری ارتباط بین انسان ها را نشان می دهد که در هر مرحله نسبت به مرحله ماقبل خود تکامل یافته تر شده است. اما امکانات ارتباطی عصر حاضر قابل قیاس با هیچ یک از ابزارهای ارتباطی گذشته نیست و در نتیجه قوانین و مقررات ارتباطی گذشته پاسخ گوی نیازهای عصر حاضر نبوده و مقررات تازه ای را می طلبند.

ظهور تدریجی اصطلاح "حقوق ارتباطات" مؤید آن است که رفته رفته بر سر لزوم ایجاد و شناسایی یک نوع جدید از حقوق در سطح بین المللی اجماع به وجود آمده است، حقوقی که بر پایه "حق ارتباط " به عنوان یک حق روشن و غیر قابل انکار اکثر مردم بنا شده، ولکن از آن هم فراتر رفته و دامنه وسیع تری از اصول و ارزش های حاکم بر جامعه را در بر می گیرد، اگر چه در مرکزیت این دسته از حقوق، هنوز هم "حق ارتباط" به عنوان اصلی ترین زیر مجموعه به کار می رود و آن را در سطح نظری و چه عملی پشتیبانی می کند، اما به هر حال ادبیات منشعب از آن و اشکال حقوقی که این حقوق در آنها تجسم می یابد، مجاورت و هم نشینی کمتری با ایده "نظام جهانی نوین ارتباطی و اطلاعاتی" دارد و از این جهت کمتر از سوی مخالفان آن مورد هجمه و تخطئه قرار می گیرد. از سوی دیگر "حقوق ارتباطات" با بیان واژه جمع حقوق تلویحا بر استقرار حقوق موجود (از قبل تبیین شده مرتبط با ارتباطات، اشاره دارد و گویای اینمطلب است که تأکیدی که قبلا بر برقراری میثاق جدید و یا نظم نوین ارتباطی وجود داشته، پایان یافته و تحقق حقوق ارتباطات موجود و یا حداکثر بهینه کردن وضع موجود در دستور کار قرار گرفته است.[1]

عده ای از حقوق دانان، حق ارتباط را یکی از تجلیات حقوق شهروندی نسل سوم می نامند[2]. عده ای دیگر بر عکس آن را برگرفته از اصل ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر و نماینده به حق، نسل اول حقوق بشر معرفی می کنند.[3] و بالاخره تعداد

---

[1] میرعمادی، طاهره، ۱۳۸۷، مبانی حقوق ملی و شهروندی در فضای تبادل اطلاعات، تهران: نشر موسسه توسعه علوم انسانی ، ص ۱۱۴ – ۱۰۰.

[2] UNESCO Symposium on The study on New Human Rights"The Rights of Solidarity"Paris,۹ July ۱۹۸۰,Mexco,۱۲-۱۵ August۱۹۸۰.p.۸

[3] Mendel Toby: Right to Communicate
Http://portal.unesco.org/ci/en/ev.phpURL_ID=۹٤۳٦&URL_
DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=۲۰۱.html

زیادی مانند توبی مندل ریاست برنامه حقوق سازمان یونسکو معتقدند که حقوق ارتباطات یک مفهوم مجزایی از دیگر حقوق ندارد بلکه به عنوان یک چتر بر سر تعدادی از حقوق از پیش تعیین شده، گسترانیده شده است.

حق ارتباط مفهوم نوینی نیست و می توان گفت که اندیشه "حقوق جهانی بشر" که از اواسط قرن بیستم و با شکل گرفتن منشور سازمان ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر ظهور کرده، همواره این مفهوم را در درون

خود حمل کرده است،[۱] اما به هر حال جهان، ژان دارسی را به عنوان اولین صاحب نظری می شناسد که به طور روشن و صریح از حقی به نام "حق ارتباط "[۲] سخن گفته است. ژان دارسی که در سال ۱۹۶۹ مدیر وقت خدمات سمعی و بصری اداره اطلاعات رسانی سازمان ملل متحد بود، در نوشته ای در این باره می گوید: «زمانی می رسد که بیانیه جهانی حقوق بشر حقی را بسیار گسترده تر از حق آزادی بیان که نخستین بار در ماده ۱۹ آن تصریح شده است، ارائه می دهد. این حق همان حق انسان برای ارتباط است. این احق) همان وجهی است که توسعه آینده ارتباطات باید از طریق آن نگریسته شود. اساساً ماهیت حق ارتباط و حقوق ارتباطی، به گونه ای است که بر اساس یک دکترین حقوقی واحد استوار نشده است، بلکه در واقع یک مجموعه تشریحی در رابطه با تعدادی از حقوق مرتبط با جریان ارتباطات می باشد، این امر مرهون خصلت انعطاف پذیری حقوق ارتباطات است. خصلتی که با توجه به گستردگی ابعاد آن و تحولات شگرف فناوری اطلاعات

[۱] Ó siochru sean will the Real WSiS Please Stand-up?, The Historic Encounter of the 'Information society' and the 'Communication society' Paper for: 'Gazette- The International Journal for Communication Studies' Vol ٦٦ No. ٣/٤, July ٢٠٠٤ ٥٠.

[۲] Right to Communicate

و ارتباطات به یک نقطه ضعف بلکه نقطه قوتی برای آن محسوب می شود[1]. با توجه به موارد فوق می توانیم بگوئیم:

۱- اصل حق بر ارتباط یک ارزش پایه ای و فراگیر و جدا نشدنی از مجموعه حقوق بشر است زیرا:

انسان اصولا موجودی اجتماعی و تعاملی است، و برقراری ارتباط جزء فطرت طبیعی افراد شناخته شده است. در شرایط کنونی پاره ای از صاحب نظران معتقدند که حق ارتباط، یک پیش شرط و یک الزام برای تحقق کلیه حقوق بشری است. و بیش از هر چیز از پیشرفت های فناوری ارتباطات و اطلاعات متأثر می شود. شاید بتوان گفت که اولین وسیله مواصلاتی جوامع بشری راهها و جاده ها و اولین سازماندهی ارتباطی تشکیلات پستی در جوامع باستانی و قرون وسطی بوده است. تلگراف، تلفن، رادیو، تلویزیون و در نهایت اینترنت نتیجه تحول شگرف فناوری اطلاعات هستند. طبیعتاً حقوق ارتباطات و بویژه حق ارتباط نیز به عنوان یک ساختار اجتماعی می بایست خود را با این تحولات منطبق می کرد.

۲ - اصل حق بر ارتباط برپایه اصول اعلامیه حقوق بشر شکل می گیرد، اصل نوزدهم اعلامیه جهانی حقوق بشر در دوره ای صادر شد که رسانه های توده ای مانند مطبوعات و رادیو و تلویزیون شکل غالب ارتباط جمعی محسوب می شدند، واژه های جستجو، صدور و دریافت که کلید واژه های اصل ۱۹ محسوب می شوند[2]، و نمایانگر ادراکاتی متناسب با فناوری ارتباطی آن روزگار هستند. اما به تدریج با ظهور دیگر وسایل ارتباطی، مفاهیم دیگر مانند حق اطلاع و اطلاع رسانی

[1] میر عمادی، طاهره، ۱۳۸۷، مبانی حقوق ملی و شهروندی در فضای تبادل پیشین،ص ۱۰۰-۱۱۴.

[2] هر کس حق آزادی عقیده و بیان را دارد، این حق شامل آزادی داشتن عقیده بدون دخالت نمبر و آزادی جستجو، دریافت و انتشار اطلاعات و اندیشه ها از طریق هرگونه رسانه ارتباطی و بدون توجه به مرزهای جغرافیایی است.

بـه میـان آمـد. در جـدول صـفحه بعـد بـه عنـوان نمونـه دو بنیـاد ارزشـی اجـزای حـق ارتباط را مطالعه می کنیم:

حق ارتبـاط بـر پایـه اصـولی اسـت کـه از قبـل در اعلامیـه جهـانی حقـوق بشـر تصـریح شـده اسـت. در درون مفهـوم ایـن مجموعـه حقـوق، "حـق اساسـی بشـر بـرای برقـراری ارتباط " نهفته است، اما با خود سه نوع حق دیگر رابه همراه دارد.

حقـوق اجتمـاعی، حقـوق اطلاعـاتی، حقـوق فـردی کـه بـا حـق ارتبـاط رابطـه مسـتقیم داشته و از زمینه های اصلی حق ارتباط محسوب می شوند .

دامنـه مصـادیق حـق ارتبـاط بسـیار توسـعه یافتـه و باتوجـه بـه تحـولات جامعـه، اجـزاء دیگری از حق ارتباط شکل گرفته انـد و بایـد در نظـر داشـت کـه در آینـده بـا توجـه بـه تحـولات فنـاوری و نظـام هـای اجتمـاعی احتمـال ایـن امـر وجـود دارد کـه ایـن اصـول حقوقی باز هم توسعه یافته و مرتبـا گسـترش یابنـد. از سـوی دیگـر بایـد در نظـر داشـت که هر یک از اجزای حقـوق ارتباطـات بـه هـم پیوسـته مـی باشـند، بـه طـوری کـه اگـر چه هر یـک، حـوزه بـه خصوصـی از داده هـا و ارتباطـات را بـه خـود اختصـاص داده انـد اما نقاط تماس بسیاری برای ارتبـاط بـا یکـدیگر وجـود دارنـد و بـه عنـوان تـأمین کننـده شرایط تحقق این حقوق و آزادی ها باید بدان پرداخته شود.

صـاحب نظرانـی چـون مـک آیـور و بریـدزل از محققـان حـوزه ارتباطـات بـین الملـل اظهـار مـی دارنـد کـه بـه لطـف توسـعه فنـاوری ارتباطـات، تمرکـز حقـوق ارتباطـات از ابعاد منفی آن به ابعاد مثبـت آن تحـول یافتـه اسـت و نتیجـه مـی گیرنـد در حـالی کـه حقـوق ارتباطـات در وجـه قـدیمی خـود تنهـا بـر ابعـاد منفـی و فـردی تکیـه داشـته، صورت نوین ایـن دسـته از حقـوق کـه دارای ابعـاد مثبـت و اجتمـاعی بسـیار نیرومنـدی اسـت، و دولـت هـا را ملـزم بـه ایفـای تعهـد خـود در رابطـه بـا ایجـاد تمهیـدات بـرای دسترسی همگـانی و عمـوم شـهروندان بـه مبـانی ارتبـاط مـی سـازد، و از ایـن جهـت در

تحلیل ارتباطات شهروندان باید ابعاد جمعی و انفرادی، مثبت و منفی آن نیز مورد نظر قرار بگیرد.

بخش سوم: موضوع حق ارتباط در حقوق بین الملل بشر

برای درک هرچه بیشتر، موضوع و قلمرو حق ارتباط باید مفهوم جامع این حق مورد بررسی قرار گیرد، از نظر حقوقی تمام فعالیت هایی که از طریق نوشتار، گفتار، صوت و تصویر یا هرگونه وسیله ای که به اعلان و بیان عمومی رویدادها و حوادث، اندیشه ها، احساسات، عقاید، معرفتها، کمک می کند و به نوعی جنبه ارتباطی دارد، و حتی عوامل و عناصر مختلف مؤثر در انجام این فعالیت ها و از جمله استفاده از تکنیک ها، ابرازها و تکیه گاههایی که تحقق ارتباط را امکان - پذیر می سازند، اشخاصی که از لحاظ حرفه ای به فعالیت های مذکور اشتغال دارند، نهادها و مؤسساتی که فعالیت های ارتباطی در آنها انجام می گیرد، همه و همه گستره موضوع ارتباط را بیان می کنند.[۱]

چارلز کولی جامعه شناس مشهور آمریکایی در خصوص موضوع ارتباط می گوید: «ارتباط مکانیسمی است که روابط انسانی بر اساس و بوسیله آن بوجود می آید، و تمام مظاهر فکری و وسایل انتقال و حفظ آنها در مکان و زمان بر پایه آن توسعه پیدا می کند، ارتباط، حالات، چهره ها، رفتارها، حرکات، طنین صدا، کلمات، نوشته ها، چاپ، راه آهن، تلگراف، تلفن و تمام وسایلی که اخیرا در راه غلبه انسان بر مکان و زمان ساخته شده است را در بر می گیرد[۲].

[۱] معتمد نژاد، کاظم و معتمد نژاد رؤیا، ۱۳۸۶، کلیات حقوق ارتباطات، ج۱، تهران: دفتر مطالعه رسانه ها، ص ۲۸ر۲۷

[۲] -Charles H Cooley the significa on of communica on in social organiza on New York ۱۹۰۹

در این تعریف چند نکته اساسی وجود دارد:

۱- ارتباط را مبنای اساسی روابط انسانی تلقی می کند.

۲- ارتباط جریانی است که موجب برقراری عمل ارتباط می گردد.

۳- نماد گذاری و مظهر سازی لازم جهت برقراری ارتباط.

۴- اشاره به وسیله با وسایل انتقال ارتباط (موضوع و محتوی روابط انسانی مانند اطلاعات، افکار، تمایلات، تجربیات و ...).[۱]

کولی می گوید: «ارتباط مکانیسمی است که جامعه از طریق آن سازماندهی می شود و به کمک آن امکان ایجاد و توسعه روابط انسانی فراهم می گردد» . بعلاوه وی برای این مکانیسم جنبه های دو گانه قائل است یک جنبه آن «ارتباط فیزیکی یا مادی» است که به حمل و نقل مربوط می شود و در سازمان فیزیک جامعه مشارکت دارد، جنبه دیگر حوزه شمول ارتباط تمام چیزهایی آن «ارتباط روانی» است که عامل واقعی سازماندهی اجتماعی است و بر این اساس است که ناشی از تسلط انسان بر زمان و مکان می شود. به عقیده برخی، «این دنیای نوین ارتباطی به عقیده چارلز کولی سبب دگرگونی بنیادی طرز تفکر انسان ها می گردد و به بیان دیگر ارتباط چشم انداز ذهنی را توسعه میدهد و اندیشه را، بر اثر روبرو شدن با نو آوری ها رو به رشد میگذارد، به تحرک وا میدارد این وضع جدید در اثر استفاده افراد از وسائل ارتباطی نوین سر چشمه می گیرد و تحت تاثیر نقشهای چهار گانه فوق الذکر که کولی برای این وسائل قائل است، بهبود و گسترش میابد[۲].

[۱] معتمد نژاد، کاظم، ۱۳۸۹ وسایل ارتباط جمعی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ص ۲۸ و ۲۹.

[۲] معتمد نژاد، کاظم، ۱۳۸۹، پیشین، ص۴۸-۴۹.

بدین ترتیب از مباحث فوق چنین استنباط می شود که حق اساسی انسان برای ارتباط به عنوان مرکز ثقل حقها و آزادی هایی است که از این حق سرچشمه می گیرند. مانند: حق بیان، آزادی بیان، آزادی در ابراز عقیده و مذهب، آزادی در مطبوعات و نوشته، آزادی در انتشار افکار، که به نظر پژوهشگر این مظاهر و مثال ها، کارکردهای حق ارتباط را نشان می دهد. بدون شک آگاهی از مفهوم این حق، به شرحی که گذشت، ما را به شناخت جایگاه این موضوع در عرصه حقوق بین الملل بشر کمک می کند، و با تأمل در مفاهیم یادشده مشخص می گردد که پدیده ارتباط وابسته به تمامی فعالیت های روزمره انسان هاست، و از این رو می توان گفت که هسته مرکزی و کانون اصلی این حق را مفهوم انتشار یا اعلان (به معنای در معرض استفاده عموم گذاشتن با علنی کردن اطلاعات و افکار و عقاید) تشکیل می دهد و پدیده انتشار است که ارتباط را ایجاد می کند.[1] از آنجا که اصل انتشار در واقع بیان عقاید، نظرات، ایده ها به صورت مختلف و با استفاده از تجهیزات و امکانات گوناگون خواهد بود، بنابراین می توان گفت دو اصل انتشار و بیان (آزادی بیان) مبنای علمی این حق است. حال ممکن است این پرسش مطرح شود که، آیا ارتباط بدون انتشار نیز صورت می گیرد؟ در پاسخ باید بگوییم، ارتباط را می توان با توجه به چگونگی ایجاد آن به ارتباط مستقیم و غیر مستقیم و از لحاظ انسانهایی که در آن شرکت دارند به ارتباط شخصی و غیر شخصی و ارتباط جمعی طبقه بندی کرد. ارتباط مستقیم و شخصی ارتباطی است که بدون واسطه و مستقیما بین طرفین گیرنده و فرستنده مبادله می شود و بر گرفته از عنصر انتشار نیست اما بلحاظ حقوقی واجد شرایطی است ارتباط نوع دوم یعنی ارتباط غیر مستقیم و غیرشخصی مانند ارتباط هزاران و یا میلیونها نفر در شهر ها و کشورها که برای ارتباط نیازمند واسطه و وسیله ارتباطی اند زیرا در این شرایط ارتباط چهره به چهره مقدور نمی باشد در چنین شرایطی بیان کتبی و چاپی یا

[1] همان، ص۲۸.

الکترونی جایگزین بیان حضوری می گردد. خوانندگان یک کتاب هزاران ناشناسی هستند که هرگز نویسنده را ندیده اند و ارتباط گران، گردانندگان مطبوعات و رسانه هایی هستند که عامل ارتباط هزاران مخاطبیند، افرادی هستند که برای مخاطبین ناشناسند. ارتباط جمعی آن ارتباط غیر مستقیمی است که از طریق وسائل ارتباط جمعی میان گروههای وسیع انسانی ایجاد می شود، البته آن ارتباط یکطرفه ایست که مخاطبین می توانند فقط مجریان برنامه ها را ببینند و بشناسند.[۱] «کو ئیشیر و ماتسورا» مدیرکل سابق یونسکو، اطلاعات را جنبه ای از ارتباط عنوان می کند، او در خصوص ارتباط می گوید: «ارتباط به معنی بیان یا تبادل عقاید است که این مبادله کردن عقاید می تواند سیاسی یا ایدئولوژیکی (مسلکی یا حزبی) باشد. او به هر وسیله به عمل آید درست وقتی بیان عقاید اتفاق می افتد (مبادله که یک عمل دوسویه و دو طرفه است محقق می شود و در این لحظه است که تازه ارتباط متولد می شود».[۲]

بخش چهارم: عناصر حق ارتباط در حقوق بین الملل بشر

زبان آستانه ارتباط است و بیان به هر زبانی نیاز ضروری انسان، به همین دلیل در مقدمه منشور ملل متحد، آزادی بیان را گرانبهاترین حقوق انسان و حتی سنگ محک تمام آزادی های شناخته شده بشری می داند، بنابر این آزادی بیان جزء حقوق نسل اول و جزء آن دسته از حقوق بشر که حقوق طبیعی محسوب می شوند به شمار می رود و نیز بدلیل رابطه مستقیم آزادی بیان و دموکراسی می توانیم بگوئیم نظام دموکراتیک بدون آزاد بیان متصور نیست، بررسی و پژوهش در سیر تحول مفهوم آزادی بیان، در میان متون معتبر حقوقی و مصوبات بین المللی،

[۱] همان، ص۱۶

[۲] منصوریان، ناصر علی، ۱۳۸، جزوه درسی حقوق اساسی ارتباطات ، دانشگاه علامه طباطبایی – دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

ما را به عناصر تشکیل دهنده ی حق بر ارتباط رهنمون می سازد، بیان، عطیه ی الهی، همزاد خلقت بشر و در منشور کاملترین دین الهی به صراحت تبیین شده است.[۱] اولین تعریف آزادی بیان در قرن هجدهم ارائه گردید: «انتقال و انتشار آزاد افکار و عقاید، یکی از گرانبهاترین حقوق انسانی است بنابراین هر شهروندی می تواند آزادانه سخن بگوید، بنویسید و چاپ کند...».[۲]

برخی از نویسندگان درباره ی این ماده می گوید: «... به همین لحاظ برخی از محققان ارتباطی فرانسه، محتوای این ماده را قابل شمول پر تمام امکانات و وسایل ارتباطی شناخته اند و آن را معرف آزادی ارتباطات به صورت (آزادی بیان - آزادی کلام - آزادی مطبوعات - آزادی اطلاعات و ...) دانسته اند[۳]. همچنین صراحت نظر اروپایی ها در زمینه ی تاثیر تکنولوژی های نوین ارتباطی بر آزادی بیان که تبیین کننده ی رابطه ی مستقیم مکانیزم های مختلف بیان با حق ارتباط و وسایل ارتباطی است، در هیچ سند جهانی دیگر به چشم نمی خورد این سند، همان مصوبات نشست پیگیری ..... سازمان امنیت و همکاری اروپاست به موجب ماده ی ۳۵ این سند. «آنها (دولت های شرکت کننده) از هر فرصتی که ابزارهای مدرن ارتباطی مشتمل بر کابل و ماهواره فراهم سازد، در جهت افزایش اشاعه گسترده تر و آزاد تر همه نوع اطلاعات استفاده خواهند کرد . آنها همچنین همکاری و تبادل اطلاعات بین نهادها، سازمان ها و کارشناسان فنی را تشویق و در جهت هماهنگ سازی معیارها و هنجارهای فنی کار خواهند کرد. آنها تاثیرات این ابزارهای مدرن ارتباطی بر وسایل ارتباط جمعی را در نظر خواهند داشت [۴].

---

[۱] قران کریم سورهٔ الرحمن - آیه چهارم : ما به انسان به بیان آموختیم

[۲] میر عابدینی، احمد، ۱۳۸۷، جزوه درسی مبانی ارتباط، دانشکده حقوق دانشگاه علامه طباطبائی.

[۳] تعریف آزادی بیان در ماده ی ۱۱"اعلامیه حقوق بشر و شهروند، انقلاب کیر فرانسه مصوب ۱۷۸۹".

[۴] شکرخواه ، یونس، ۱۳۸۴، روزنامه نگاری سایبری، پیوست دوم از فصل هشتم ، تهران: انتشارات ثانیه .

برخی از اساتید حقوق ارتباطات[۱] کـه قائـل بـه مراحـل چهارگانـه در سـیر تحـول مفهـوم آزادی بیـان هسـتند، چهـارمین مرحلـه تحـول مفهـوم آزادی بیـان را برخاسـته از بـروز و رواج تکنولـوژی هـای نـوین اطلاعـاتی و ارتبـاطی مـی داننـد، در ایـن خصـوص قـانون اساسـی کشـور فنلانـد مصـوب سـال ۲۰۰۰ در مـاده ی ۱۲ خـود رسـانه هـای مـدرن را تفکیـک و رابطـه ی مسـتقیم میـان آزادی بیـان و حـق ارتبـاط را بیـان نمـوده اسـت. «هـرکس حـق آزادی بیـان دارد، ایـن حـق دربردارنـده ی حـق بیـان، اشـاعه و دریافـت اطلاعات، عقایـد و سـایر ابزارهـای ارتبـاطی، بـدون مداخلـه ی پیشـین توسـط هـر کـس است».[۲] تکنولوژی هـای نـوین ارتبـاطی از جملـه اینترنـت بـه ایـن آزادی ابعـاد تـازه ای مـی بخشـد و ایـن آزادی بـرای توسـعه اجتمـاعی، اقتصـادی، فرهنگـی و سیاسـی انسـان ضروری است و شرط پیشـرفت گـروه هـای اجتمـاعی و فرهنگـی ملـت و جامعـه ی بـین المللـی اسـت. در اکثـر اسـناد و عهدنامـه هـایی کـه در زمینـه ی حقـوق بشـر در سـطح بـین المللـی و در سـطح منطقـه ای بـه تصـویب رسـیده انـد بـرای آزادی بیـان جایگـاه مهمـی قائـل شـده انـد، کـه مـاده ی ۱۹ اعلامیـه جهـانی حقـوق بشـر مصـوب ۱۹۴۸ ومـاده ی ۱۹ میثـاق بـین المللـی حقـوق مـدنی و سیاسـی مصـوب ۱۹۶۶ و مـاده ی ۱۰ کنوانسـیون اروپـایی حراسـت از حقـوق بشـر مصـوب ۱۹۵۰ و مـاده ی ۱۳ عهدنامـه آمریکایی مربوط به حقوق بشر مصوب ۱۹۶۹ از آن جمله اند.

«آزادی بیـان خـود دارای دو عنصـر اسـت، آزادی عقیـده و آزادی اطلاعـات و آزادی اطلاعـات بـه عنـوان دومـین عنصـر آزادی بیـان، خـود متشـکل از سـه عنصـر آزادی جسـت و جـو، آزادی بخـش و انتشـار و آزادی دریافـت مـی باشـد کـه از ارکـان مهـم آزادی بیان بوده و به هم پیوسته اند ...».

---

[۱] معتمد نژاد،رویا، پیشین، ص ۵۸.

[۲] شکرخواه ، یونس، ۱۳۸۴، ص۱۷۳.

شواهد تاریخی بیانگر آن است که در قرن هجدهم در مورد آزادی بیان بر شخص "فرستنده" تاکید می شود و به تدریج از سال های آخر دهه ی ۱۹۷۰ توجه به سوی فرد یا افراد گیرنده " معطوف می گردد، و بدین ترتیب در کنار حق "اطلاع دادن "حق جدید به نام "حق مطلع شدن " مطرح می شود.[۱] فرانسیس بال استاد فرانسوی علوم ارتباطات در خصوص عناصر این حق با تکیه بر آزادی بیان می گوید: «اساساً حق ارتباط، حق اطلاع وحق آزادی اطلاعات از حق آزادی بیان سرچشمه گرفته اند».[۲] همچنین بررسی ها نشان می دهد که تنها یک عنصر در میان تمام پدیده های ارتباطی مشترک است و آن پدیده انتشار می باشد و اصولا هر پدیده به محض انتشار وارد در عرصه ی حقوق ارتباطات می گردد و حوزه ی ارتباطات بطور کلی تابع دو اصل اساسی است:

۱- اصل آزادی بیان

۲- اصل حق بر اطلاعات

که این اصول با تمام رژیمهای سیاسی نیز منطبق و ارتباط تنگاتنگ دارند.

بعلاوه همین مفهوم و همین برداشت بر ماده ی ۱۹ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز منطبق است . پس ملاحظه می شود که در اسناد مهم بین المللی، آزادی بیان و آزادی اطلاعات، بطور مستقیم و غیر مستقیم به عنوان عناصر حق ارتباط نیز تلقی می شود، برخی اندیشمندان مانند دکتر کاظم معتمد نژاد اطلاع را یکی از اشکال ارتباط بین افراد و گروه ها می دانند و بر این باورند که میان ارتباط و اطلاع نسبت کل و جزء برقرار است . یعنی هر خبر و اطلاعی یک نوع ارتباط تلقی می گردد ولی هر ارتباطی، اطلاع و خبر محسوب نمی شود . بنابر

---

[۱] معتمد نژاد، رؤیا، پیشین ، ص ۷۵

[۲] Belle – Francis- Medias Et socie es… Paris.Montchres en, ۱۹۹۹.P.۲۸۹

این مجموع مباحث و مستندات فوق تحقیقا حاکی از حق ارتباط و عناصر تشکیل دهنده ی آن است، پس مطالبه ی تصویب حق ارتباط از مجامع بین المللی مسئله ای ضروری است و نباید دور از نظر محققان و اندیشمندان باشد، در اینجا به منظور روشن شدن این بحث رابطه میان این دو حق را بررسی می نمائیم.

بخش پنجم: رابطه حق ارتباط و آزادی بیان

واضح و روشن است که آزادی بیان یکی از مقدس ترین ارزش های بنیادین حقوق بشر است. آزادی بیان در موافقت نامه ها و کنوانسیون های متعدد بین المللی مورد تأکید قرار گرفته و در قوانین اساسی و قوانین موضوعه تقریبا تمامی کشورها مورد توجه قانونگذاران در سطح ملی و بین الملل قرار داشته است، از میان متون حقوقی بین المللی آنچه بیشاز همه مورد رجوع قرار می گیرد، ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر است که اشاره می دارد: هرکس حق آزادی عقیده و بیان آن را دارد، این حق شامل داشتن آزادی عقیده بدون دخالت غیر و آزادی جستجو، دریافت و انتشار اطلاعات و اندیشه ها از طریق هر گونه رسانه ارتباطی و بدون توجه به مرزها است.

پرسشی که همواره در میان اذهان مردم وجود دارد، آن است که چرا جامعه به چیزی بیش از حق آزادی بیان نیازمند است. به علاوه، با توجه به اینکه این اصل هنوز در جامعه محقق نشده است، چرا باید به جای تأمین شرایط تحقق این حق، نیروی خود را در راه دیگری مصرف کنیم که به مراتب شرایط تحقق پیچیده تری را ایجاب می کند و بالاخره باید پرسید آیا تحقق آزادی بیان، تحقق حق ارتباط را بیشتر میسر نمی سازد؟ مشروعیت اصل آزادی بیان سرچشمه گرفته از این تصور است که جامعه متشکل از یک گروه از افراد متعامل با یکدیگر می باشد. هر فرد در این گروه حق مساوی برای پرورش فکر و اندیشه در ذهن خود و ارائه آن به دیگران و دریافت اندیشه دیگر به صورت متقابل را دارد. در نتیجه جامعه بر مبنای

این اصل به مرحله ای خواهد رسید که تصمیم گیری ها با مشارکت عمومی و با در نظر گرفتن منفعت همگان انجام بگیرد. مشکل زمانی آغاز خواهد شد که ما به اطراف خود توجه کنیم و مشاهده کنیم که هیچ یک از ما در چنین جامعه آرمانی که در آن همه افراد به صورت برابر از قدرت و توانایی برخوردارند، زندگی نمی کند. برعکس، در جوامع انسانی، سطوح دسترسی به قدرت بسیار متنوع است و ارتباطات بین مردم از طریق رسانه های تحت کنترل دولت، بخش خصوصی، گرو های ذی نفوذ، احزاب سیاسی انجام می شود که همه این نهادها به دنبال کسب قدرت، ایجاد تفوذ و جذب منافع مادی گردش آزاد اطلاعات را مخدوش می کنند. گذراندن تأکید منحصرا بر آزادی بیان هیچ گونه حقیقتی را در رابطه با وسایل ارتباط جمعی تحت کنترل و منافع کنترل کنندگان آنها افشا نمی کند. در این معنا آزادی بیان که علت وجود آن ممانعت از دخالت صریح و آشکار دولت در ابراز عقاید است، در مقابل سلطه های پیچیده وسایل ارتباط جمعی تاکتیک مؤثری نخواهد داشت. در این زمینه، باید از خود پرسید که عبارت "آزادی دریافت و انتشار اطلاعات در مملکتی که افراد بسیاری نمی توانند قلم به دست بگیرند، با روزنامه بخوانند، و یا به زبان رسمی کشور سخن بگویند، چه معنایی می دهد.؟ با آزادی جستجو و دریافت اطلاعات در کشوری که دولت های آنان مجبور به تأمین اطلاعات برای عموم نیستند چه مفهومی دارد، یا اینکه اگر قادر به پرداخت هزینه های آموزشی نباشند و یا به حداقل های خدمات پایه ارتباطی مانند تلفن دسترسی نداشته باشند، چه حقی از آزادی بیان خواهند داشت، یا اگر مکالمات مردم در حال ضبط شدن باشد، چگونه اصل آزادی بیان به کمک مردم جامعه می آید. این مثال ها شواهدی دال بر عدم دسترسی برابر به حق ارتباطی در جهانی است که ارتباطات جهانی تنها در مجموعه ای از شبکه های رسانهای پیچیده و متعارض ممکن گشته است. بنابراین چالش اصلی برای طرفداران اصل آزادی بیان آن است که ایده انسان های آزاد و برابر جای خود را به گروه های انسانی می دهد که بر خلاف قبل، از طریق غیر مستقیم و به وسیله ارتباط جمعی با یکدیگر

ارتباط برقرار می کنند و در یک ساختار ناموزون از قدرت قرار گرفته اند که بلاخره بررسی این مشکل و مقابله با این چالش، مجموعه جدیدی از مفاهیمحق ارتباطند و در درون گفتمان آزادی بیان و حق و ابزارهای حقوقی را طلب می کند که آنها همان عناصر اصلی ارتباط و بطور کلی حقوق ارتباطات قرار دارند.

بخش ششم: محتوای حق ارتباط در حقوق بین الملل بشر

به منظور بیان محتوای حق ارتباط، پژوهشگر کوشش می کند تا با پیوند میان مطالب پیش گفته، پیوستگی واقعی مطالب را نشان داده و از آن نتیجه گیری منطقی نماید اگر ارتباط مدلی از ارسال و دریافت پیام یا رفت و برگشت پیام از مبداء، به مقصد باشد، هر آنچه اصل پیام را تشکیل میدهد، عبارت است از محتوی، بررسی موضوع حقی بر ارتباط بدون برسی محتوا غیر ممکن است، از این رو یک گفتار جداگانه نیز به این امر اختصاص یافته است به نظر پژوهشگر، تمام فعالیت های ارتباطی موجود در نقش های زندگی فردی و اجتماعی انسانها مانند، حرفه ها، نهادها، مؤسسات، دستگاه ها، تکنیک ها، ابزارها، تکیه گاه ها، عناصر، مسائل و مقررات مرتبط با آنها و حتی مظاهر فکری، ذهنی و معنوی انسان، در گستره عظیمی به نام مفهوم محتوا قرار دارند، و شاید بتوان گفت در عصر اطلاعات و ارتباطات، هر آنچه انتشار می یابد منحصر و محدود به محتواست، با چنین دیدگاهی در بررسی جوامع مدرن امروزی بدانجا خواهیم رسید که شاکله اصلی زندگی انسانها عنصری است بنام ارتباط، و اصل حق ارتباط در محتوای آن نهفته است . زیرا فعالیتهای امروزی انسانها بدون دخالت اصل ارتباط میسر نمیگردد بنابراین اصل ارتباط در محتوای آن نهفته شده است و اگر محتوای ارتباط بطور قانونمند مطابق نیازها، سالم و درست به بشر عرضه گردد، صلح و تفاهم بین المللی که هدف اصلی سازمان ملل است، محقق می شود ولی اگر محتوای ارتباط بر خلاف نیازهای واقعی بشر به طور ناسالم و بر خلاف مصالح بشری عرضه شود، صلح و تفاهم و امنیت بین المللی به خطر می افتند و این معنا بیانگر اهمیت

محتواست حال بحث محتوای ارتباطات بدین پایه اهمیت، الزاما مستلزم توجه ویژه سیاست گذاری کلان در سطح ملی و بین المللی بوده و بدیهی است زمینه های تخصصی و عمومی قلمرو این بحث مهم، نیازمند مقررات گذاری است اگر آنچه از فعالیت ها و موضوعاتی که بطور مستقیم و غیر مستقیم مرتبط با حقی بر ارتباط می باشد، را بررسی کنیم، ملاحظه می شود که تمام امور ارتباطی به گونه ای یک مشارکت فعال و یک تعامل به نظر می رسد[1]. همواره برای تحقق ارتباط در محتوا، نیازمند نوعی همکاری و مشارکت می باشد، بنابراین می توان گفت دو خصوصیت از ویژگی های ذاتی ارتباط است:

۱- مشارکتی بودن.

۲- تعاملی بودن.

که در یک چشم انداز کلی هنگامیکه به مجموعه انتشار و فعالیت های ارتباطی موجود در سطح جهان و مقررات مربوط به حقوق و آزادی های فردی مندرج در متون معتبر حقوقی بین المللی می نگریم مجموعهٔ ته حق را زمینه ساز ارتباط میابیم که در عرصه حقوق ارتباطی مورد توجه کارشناسان قرار گرفته، هریک از آنها در طول زمان در محتوای خودمتحول شده اند و هریک از آنها شیوه ای از بیان را میسر میسازند، آن حق ها عبارتند از :

حقوق شنیداری، گفتاری و دیداری شامل:

حق شنیدن - (استماع آزادانه مطلوب خود)

حق شنیده شدن (عقاید خود را به گوش دیگران رساندن)

حق دیدن - حقوق دیداری

[1] ارتباط و مشارکت از باب مفاعله - بیان کننده عمل دو طرفه و دو سو په است . (مفاعله مثار که " مرابطه)

حـق دیـده شـدن (اظهـار نظـر کـردن و آراء و عقایـد خـود را بـه دیگـران رسـاندن، مشارکت و دخالت)

حق پاسخ گفتن (اعم از پاسخ حق درج در مقررات رسانه ای و غیره)

حـق بیـان - حقـوق گفتـاری بوسـیله سـخنرانی، نگـارش و چـاپ و آثـار ادبـی، هنـری، داده های اینترنتی و به هر

وسیله ممکن.

حـق عـدم بیـان (سـکوت کـردن) و الزامـی بـرای بیـان منـابع یـا پاسـخ گـویی نداشـتن است رد کردن و همچنین حق

عدم ارتباط وحق مطلع نشدن نیز از اقسام حقوق منفی مورد نظر است.

امروزه موضوع حق ارتبـاط بـدلیل تنـوع در رسـانه هـا، و پیـدایش رسـانه هـای تبلیغـی و بعلاوه تجاری شدن گسترده رسانه هـا نـاگزیر مقـررات مربـوط بـه محتـوای ارتباطـات تـا حـوزه تبلیغـات بازرگـانی نیـز راه یافتـه و بایـد هـا و نبایـد هـای حقـوقی حـق ارتبـاط حسـب مـورد بـر تبلیغـات بازرگـانی نیـز حـاکم گشـته اسـت، یکـی از مصـادیق مقـررات حاکم بـر محتـوای ارتبـاط، اقـدام شـورای اروپـا در خصـوص اصـول آزادی ارتباطـات بـر روی اینترنت می باشد[۱] ایـن اصـول هفـت گانـه آزادی کـه نـاظر بـر محتواسـت بـه قـرار زیر است:

۱- لغو درخواست مجوز قبلی.

۲- فقدان فیلترینگ

۳- حذف هر گونه موانع مشارکت در جامعه اطلاعاتی

[۱] Declaration on the Freedom of communication in the internet ۲۸ may ۲۰۰۳

۴- تشویق و ترغیب دست اندرکاران برای خود مقررات گذاری،

۵- ضرورت ناشناخته ماندن کاربران اصلی

۶- توجه به تکثیر در ارائه خدمات اینترنتی

۷- آزادی ارائه کنندگان خدمات در اینترنت.

یکی از نکات حائز اهمیت در حقوق مربوط به محتوا که امروزه تا حدودی به یک دغدغه تبدیل شده، دگرگون شدن محتوای رسانه های ارتباطی است که پژوهشگر به هدف روشن شدن موضوع واهمیت بحث محتوا بدان اشاره می نماید: رسانه های قدیم از نظر محتوا تابع تشریفات و دستورات و مقررات مقامات صلاحیت دار ویا حرفه ای بوده وتحت قواعد خاص ورم های مخصوصی ایجاد می شدند، و عمده ترین نکته در این مبحث آن است که رسانه هایی مانند رادیو، تلویزیون، روزنامه ها، مجلات، مطبوعات به طور کلی روش بنگاه های خبری و غیره، به شکل مدل دروازه بانی بوده و مجموعه محتوا را از عرصه ملی و بین المللی گزینش کرده و به انتخاب خود آن را در اختیار همگان قرار می دادند. اما، رسانه های نوین که شرایط تحقق بیشتر آزادی بیان را دارند، الزاما پای بند مقررات خاصی نمی باشند و در سطح فضای سایبر در کنار افراد متخصص، افراد غیر متخصص و عادی فراوانی دیده می شوند که به محتوای رسانه شکل و فرم می دهند، وجود وبلاگ نویس ها، صاحبان داده های الکترونیکی، پدید آورندگان آثار ادبی و هنری، همه و همه از این دگرگونی حکایت می کنند. امروزه تحت تأثیر تکنولوژی های نوین ارتباطی، شاهد شکل گیری یک فضای دیجیتالی مشترک هستیم، که در سطح آن مباحثه متکثر و فراوان عمومی و دیالوگ های مختلف ارائه می شود و هر شهروندی می تواند هر اثر دلخواه را در فضای سایبر خلق نموده و آن را در اختیار و دسترس کاربران دنیا قرار دهد. در یک بررسی می توان به طور کلی مشخصات محتوای رسانه های امروزی را چنین بیان نمود :

۱- محتوای رسانه های نوین دوسویه و تعاملی است.

۲- محتوای رسانه های نوین دربرگیرنده همه افراد (حاشیه - متن - اقلیت و اکثریت) است.

۳- محتوای رسانه های نوین متضمن دیالوگ های جدید فرهنگی و زبانی است.

۴- محتوای رسانه های نوین تابع مقررات و تحولات جهانی است.

محتوای رسانه های نوین اکثرا در راستای نیازها، انتظارات و توقعات است.

۶- محتوای رسانه های نوین ناظر بر گستره جهان خارج از قلمرو مرزهای سیاسی و جغرافیایی خواهد بود. ۷- محتوای رسانه های نوین از نظر تأسیس تابع قواعد و مقررات خاصی نخواهد بود[1].

بخش هفتم: جایگاه حق ارتباط در حقوق بین الملل بشر

اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ که دقیقا چند ماه پس از برگزاری کنفرانس بین المللی آزادی اطلاعات به تصویب رسید، در مقدمه ی خود، اهمیت احترام به حیثیت انسانی و حقوق بشر و آزادی های بنیادین را خاطر نشان ساخته است و مواد سی گانه ی مندرج در متن آن انواع حقوق و آزادی ها را معرفی کرده است. همچنین در مقدمه به بیان آزادانه ی عقیده و تعهد دولت ها به رعایت واقعی حقوق بشر و آزادیهای بنیادین تاکید شده است در ماده ۱۹ این اعلامیه بیان می کند که «حق مزبور یعنی حق آزادی عقیده و بیان، شامل کسب اطلاعات و افکار و اخذ و انتشار آن به تمام وسایل ممکن، است».

ملاحظه می شود که آزادی اطلاعات یکی از عناصر آزادی عقیده و بیان شناخته شده است و این مفهوم با آزادی کلام مندرج در اولین اصلاحیه ی قانون اساسی

[1] معتمدنژاد، کاظم ۱۳۸۷، حقوق تعطینی ارتباطات، جزوه درسی مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی .

آمریکا مصوب ۱۷۹۱ و "حق آزادی بیان " مندرج در ماده ی ۱۱اعلامیه یحقوق بشر و شهروند فرانسه ۱۷۸۹، مشابهت و انطباق دارد و این نکته که برای اولین بار این مفهوم از طریق یک ابزار حقوقی بین المللی مورد تایید قرار گرفته، بسیار مهم تلقی و بر این مبناست که ارزش جهانی پیدا می کند.[۱] لازم به ذکر است که اطلاع یکی از اشکال ارتباط است و می توان گفت میان ارتباط و اطلاع نسبت کل و جزء برقرار است، و هر خبر و اطلاعی می تواند یک نوع ارتباط تلقی گردد.[۲] تامل و اندیشه در مستندات و مصوبات بین المللی یاد شده حاکی از آنست که مفهوم حق ارتباط در درون مفهوم ماده ی فوق قرار دارد، و چنانچه مفهوم ماده ی ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر امکانات اطلاعاتی و وسایل ارتباطی امروز حمل شوند، معنا و مفهومی بسیار نزدیک به حق ارتباط دارند، زیرا امکانات امروزی خصیصه ی تعاملی و دو طرفه و دو سویه بودن دارند، امروزه دریافت انفعالی و یک سویه ی اطلاعات، کارساز نبوده و با حقوق و آزادیهای انسانی مغایر است، و حق ارتباط متضمن یک مشارکت فعال و یک فرایند تعاملی دوطرفه برای بشر بوده و خدمت کاملتری در مقیاسی به بزرگی جغرافیای انسانی، برای همه ی آحاد به ارمغان می آورد. و اگر مقررات فعلی حقوق بشری مندرج در ماده ی ۱۹ اعلامیه بر امکانات ارتباطی امروزی حمل نشود بر نیاز های واقعی حقوق بشری تطبیق نگردیده و ناقص تلقی می گردد. با نظر به مطالب پیش گفته، جایگاه حق ارتباط در صدر مصوبات، مسائل، و نیازهای حقوقی بین المللی بشر قرار دارد، اهمیت جایگاه "حق ارتباط " در کنار آزادی بیان و آزادی اطلاعات برای نخستین بار به وسیله ژان دارسی[۳] در نوامبر ۱۹۶۹ در مجله ی "اتحادیه ی اروپایی رادیو - تلویزیون به چاپ

[۱] معتمد نژاد، کاظم و معتمد نژاد، رویا، ۱۳۸۶، پیشین، ص۳۵۸-۳۵۹.

[۲] معتمد نژاد، کاظم، ۱۳۸۹، پیشین، ص۳۲.

[۳] ژان دارمی – محقق فرانسوی، و هذپر پیشین برنامه های تلویزیونی فرانسه و بنیانگذار برنامه تلویزیونی سراسری اروپا مرسوم به او رویزیون در سال ۱۹۵۴

رسید و طرف توجه مجامع بین المللی قرار گرفت، وی در مقاله ی خود از "حق انسان برای ارتباط " سخن گفته است وی در این مقاله می گوید "اعلامیه جهانی حقوق بشر که ۲۰ سال پیش برای نخستین بار در ماده ی ۱۹ آن، حق انسان برای اطلاع مشخص شده بود، روزی یک حق گسترده تر را که حق انسان برای ارتباط است نیز به رسمیت بشناسد...[۱] ملاحظه می شود که خواست "ژان دارسی" برای طرح "حق ارتباط " یک وجه جدید از آرزوی دیرین انسان ها برای تفاهم مشترک و ارتباط متقابل بوده و این موضوع در طول دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در کانون اصلی مباحثه های مربوط به آزادی های عمومی و نقش های اجتماعی وسایل ارتباط جمعی در سطح بین المللی قرار گرفته است . همچنین دارسی در مجله ی فرانسوی "ارتباطات " راجع به جایگاه حق ارتباط چنین می نگارد: «مفهوم تحول پیاپی آزادی ها و مسئولیت ها، در واقع در کانون اصلی مسائل مربوط به حق ارتباط قرار دارد. منظور از ارائه این پیشنهاد، آن نیست که یک حق حذف شود و حق دیگری جای آن را بگیرد، بلکه هدف آن است که به جریانی که ما را می برد، توجه پیدا شود . این پیشرفت آهسته ای که بشریت طی می کند. این کوشش محتاطانه که گام به گام و بیش از پیش مصممانه برای تسلط بر محیط صورت می گیرد . این پیروزی های پیاپی برزمان و مکان هر کدام از آنها هرگاه که ما بخواهیم می توانند متضمن آزادی های بیشتر حقوق و مسئولیت های تازه تری شوند...».

برای تبیین جایگاه این حق در حقوق بین الملل بشر، اینگونه استدلال می شود که علاوه بر توانایی های بالقوه تکنیک های نوین ارتباطی برای تحقق آن، طرح حق ارتباط، می تواند یک شیوه ی بیان تازه از آرمان دیرین بشریت برای ایجاد یک "جامعه ارتباطی " یک جامعه ی سرانجام برادرانه و صمیمی و آشتی کننده ی با خود به شمار آید. اکنون بیش از یک دوران طولانی ارتباطات یک سویه و عمودی،

[۱] معتمد نژاد، کاظم و معتمد نژاد، رویا، ۱۳۸۶، پیشین، ص۱۷۹.

به کمک تکنیک های نوین ارتباطی، امکان ارتباط و تعامل افقی در منظر جامعه بشری پدید آمده است که غیرقابل انکار است و زمینه های اعمال این حق در سطح بین المللی و در سطح ملی کشورها و حتی در سطوح فردی امکان پذیر گشته است . داری در سال ۱۹۷۹ در خصوص جایگاه حق ارتباط می گوید: «حق انسان برای ارتباط خواهد توانست، اساس یک قانون گذاری جدید را که پاسدار آزادی های پیشین خواهد بود و با پیشرفت های بسیار تازه ی ما در زمینه ی تکنولوژی تیز انطباق خواهد داشت، فراهم کند». هنگامی که در تحولات مربوط به عرصه ی رسانه ها، ارتباطات و مطبوعات اندیشه می شود، ملاحظه می گردد افزایش جریان عمودی ارتباط، نقش مؤثری در ارتقاء جایگاه حق ارتباط ندارد و خود مانع توسعه است، اما رواج و افزایش جریان افقی مبتنی بر حق ارتباط، کشف یک جریان جدیدی در راستای معرفی جایگاه حق ارتباط محسوب می شود .

نتیجه گیری

امروزه موضوع حق بر اطلاعات، بعنوان دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی و تأثیر آن بر جوامع، حجم گسترده ای از مطالعات را به خود اختصاص داده، لکن، موضوع حق ارتباط که فراتر از حق بر اطلاعات بوده و ورود آن در زندگی روزمره مردم ، همانند مدیریت یکپارچه الکترونیکی، و ایستگی نهادهای اجتماعی به این پدیده را دو چندان ساخته، و امروزه به عنوان بازیگر اصلی در روابط بین الملل نود یافته ، و در بر دارنده پیامدهای مهمی برای ساختارها و فرایندهای ارتباطی است ، که متأسفانه کانون تحقیقات و پژوهشهای زیادی نبوده و حتی در پایان نامه ها آثاری از آن به چشم نمی خورد. حق ارتباط در حال حاضر به صورت یک ماده یا لایحه قانونی بین المللی وجود خارجی ندارد، اما تحقیق در حوزه مرتبط ساختن پیشرفت های موجود در ارتباطات جهانی و حقوق انسانی با حق بر ارتباط ، برای حقوقدان امری ضروری است، زیرا هدف قواعد حقوق، تنظیم روابط اجتماعی است، اگر حقوقدان کاری به ارزش های اجتماعی نداشته باشد و تنها در اندیشه اجرای

صحیح اصولی از پیش ساخته شده بپردازد، و یا صرفا به فرمان دولت توجه نماید، و به قواعد موجود قناعت کند، قواعد حقوقی جدید برای وی کشف نمی گردد و دانش حقوقی رو به زوال و نابودی می رود.

منابع و مآخذ

قرآن کریم

الف) منابع فارسی

- شکرخواه ، یونس، ۱۳۸۴، روزنامه نگاری سایبری، پیوست دوم از فصل هشتم ، تهران: انتشارات ثانیه .
- معتمدنژاد، کاظم و معتمدنژاد رؤیا، ۱۳۸۶، کلیات حقوق ارتباطات، ج۱، تهران: دفتر مطالعه رسانه ها.
- معتمد نژاد، کاظم، ۱۳۸۹، وسایل ارتباط جمعی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- منصوریان، ناصر علی، ۱۳۸، جزوه درسی حقوق اساسی ارتباطات ، دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- میر عابدینی، احمد، ۱۳۸۷، جزوه درسی مبانی ارتباط، دانشکده حقوق دانشگاه علامه طباطبائی.
- میرعمادی، طاهره، ۱۳۸۷، مبانی حقوق ملی و شهروندی در فضای تبادل اطلاعات، تهران: نشر موسسه توسعه علوم انسانی.

ب) منابع لاتین

Belle – Francis- Medias Et socie es… Paris.Montchres en, 1999.

Charles H Cooley the significa on of communica on in social organiza on New York 1909 .

Declaration on the Freedom of communication in the internet 28 may 2003.

UNESCO Symposium on The study on New Human Rights"The Rights of Solidarity"Paris,9 July 1980,Mexco,12-15 August1980.

Ó siochru sean will the Real WSiS Please Stand-up?, The Historic Encounter of the 'Information society' and the 'Communication society' Paper for: 'Gazette- The International Journal for Communication Studies' Vol 66 No. 3/4, July 2004 50.